

GENEL TÜRK TARİHİ

ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Cilt/Volume 6, Sayı/Issue 12, Temmuz/July 2024, ss. 757-766.

Geliş Tarihi–Received Date: 07.02.2024 Kabul Tarihi–Accepted Date: 21.03.2024

ARAŞTIRMA MAKALESİ – RESEARCH ARTICLE

SOYOT TÜRKLERİNİN İNANIŞLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

 10.53718/gttad.1433173

 MEHMET MUSTAFA ERKAL*

ÖZ

Rusya Federasyonu'nun Sibiryaya bölgesi, bünyesinde pek çok etnik grubu barındırmaktadır. Buryatya Özerk Cumhuriyeti'nin kuzeyinde bulunan ve iki etnik grup içerisinde sayılan Soyot Türkleri de bu etnik gruplar arasında yer almaktadır. Yaşadıkları Oka bölgesine 16. yüzyılda göç ettikleri düşünülmekte ve bölge bayrağında bulunan kar leoparı Soyotların sembolü olarak kabul edilmektedir. Sovyetlerin ortaya çıktığı döneme kadar kültürlerini ve dillerini çok iyi seviyede korumalarına rağmen özellikle özerklik isteğinin Sovyet çıkarlarına uygun olmadığı gerekçesiyle baskıya maruz kalmışlardır. Soyotların büyük bir kısmı Buryat olarak kayıtlara geçirilirken liderleri kurşuna dizilmiştir. Ekonomileri genel itibarıyla Ren geyiği yetiştiriciliğine dayanan Soyotların sürüleri 1960'lı yıllarda Sovyet yetkililer tarafından itlaf edilmiştir. Sovyetlerin yıkılmasından sonra pek çok yerde görülen öze dönüş hareketi Soyotlarda da görülmüş ve Ren geyiği yetiştiriciliği yeniden canlandırılmaya başlanmıştır. Soyotların kültürlerinin ve dillerinin yaşatılmasında en önemli katkının Finli araştırmacı Rassadin tarafından yapıldığını söylemek mümkündür. Yaklaşık 30 yıl boyunca bölgede yaşayan insanlarla görüşmüş ve aldığı kayıtlarla 2003 yılında bir sözlük yazmıştır. Geleneksel Türk İnanışlarını yaşatan Soyotlarda, şamanlar için kham adı kullanılırken, kendilerine has bazı inanışlar da görülmektedir. Şamanların kıyafetlerinde ornitomorfik görüntüler bulunmaktadır. Günlük hayatın bir parçası olan Ren geyikleri, inanışlarına da yansımış ve şamanik ritüellerde geyiklerle ilgili unsurlara yer verilmiştir. Ritüellerinde çeşitli enstrümanlar da kullanan Soyotlara göre bu enstrümanlar vasıtasıyla büyü, müzikal bir uçuş yapılmaktadır. Bölgede yaygın şekilde görülen Budist inanışları ve geleneksel inanışlar birleşerek senkretik bir yapı oluşturmuştur. Soyotlarda toprağa dayalı dağ kültü olduğunu söylemek mümkündür. Onlara göre Munku-Saridak adı verilen dağda yaşayan iyenin adı Buren Han'dır. Bu sebeple yüce, ulu olan dağa nispet edilerek en kutsal bayramlarının adı Ulugdag şeklinde adlandırılmıştır. Kutsal dağların eteklerinde *murgel* adı verilen ağaçlar ya da taşlar bulunmaktadır. Oradan geçen Soyot, murgellere tazimde bulunur. Bazen de yiyecek ve içeceklerden oluşan çeşitli sunular sunar. Onlara göre evrende bulunan her şeyin bir ruhu vardır ve her şey birbiriyle görünmez bir iplik vasıtasıyla bağlanmıştır. Ruhların bazıları yardımcı bazıları ise kötülük kaynağı olmakla birlikte şamanlar kötü ruhlarla başa çıkmak üzere yüce ruhlara başvurmuştur. Avcılık ile ilgili çeşitli inanışları bulunan Soyotlar, bazı hayvanları avlamanın lanetlenme sebebi olacağına inanmaktadır. Mevsimi dışında avlanmanın, demir tuzak kurmanın, bir hayvanın yavrusunu avlamanın kesinlikle yasak olduğu görülmüştür. Özellikle kuşların uçmalarından dolayı yüce ruhlarla iletişimde olabilecekleri düşüncesi bu inanca kaynaklık etmektedir. Temelde üst, orta ve alt dünya olmak üzere üç katmanlı bir evren tasavvuruna sahip olmakla birlikte geleneksel inanışlardan farklı olarak üst dünyada 33 katmanlı, alt dünyada ise 3 katmanlı bir evren tasavvuruna sahip oldukları söylenmektedir. Dilleri ve kültürleri tehlikede olan Soyot Türkleri ile ilgili olarak çalışılan bu makalede, karşılaştırmalı ve fenomenolojik yöntem kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dinler Tarihi, Soyotlar, Buryatlar, Ulugdag, Albistar.

AN EVALUATION ON THE BELIEFS OF SOYOT TURKS

ABSTRACT

The Siberian region of the Russian Federation hosts many ethnic groups. Soyot Turks, who are located in the north of the Autonomous Republic of Buryatia and are counted among the two ethnic groups, are among these ethnic groups. It is thought that they migrated to the Oka region in the 16th century and the snow leopard on the flag of the region is accepted as the symbol of the Soyots. Although they preserved their culture and language at a

* Dr., Ankara/TÜRKİYE, E-Posta: mferkal40@gmail.com, **ORCID ID:** 0000-0003-1636-2463.

very good level until the emergence of the Soviets, they were subjected to oppression, especially on the grounds that their desire for autonomy was not in line with Soviet interests. While most of the Soyots were registered as Buryat, their leaders were shot. The Soyots' economy was largely based on reindeer breeding and their herds were culled by Soviet authorities in the 1960s. After the collapse of the Soviet Union, the Soyots began to revitalize reindeer breeding, which has been seen in many places since then. It is possible to say that the most important contribution to the survival of the culture and language of the Soyots was made by the Finnish researcher Rassadin. He interviewed people living in the region for about 30 years and wrote a dictionary in 2003 with the records he took. While the Soyots, who keep the traditional Turkish beliefs alive, use the name kham for shamans, there are also some beliefs unique to them. There are ornithomorphic images in the clothes of shamans. Reindeer, which are a part of daily life, are also reflected in their beliefs and elements related to deer are included in shamanic rituals. According to the Soyots, who also use various instruments in their rituals, a magical, musical flight is performed through these instruments. Buddhist beliefs and traditional beliefs, which are widespread in the region, have merged to form a syncretic structure. It is possible to say that the Soyots have a mountain cult based on the land. According to them, the name of the good living in the mountain called Munku-Saridak is Buren Khan. For this reason, the name of their most sacred holiday was called Ulugdag, attributed to the great, great mountain. At the foot of the sacred mountains there are trees or stones called murgel. Soyot, passing by, pay homage to the murgels. Sometimes they offer various offerings of food and drink. According to them, everything in the universe has a spirit and everything is connected to each other by an invisible thread. Some of the spirits are helpers and some are sources of evil, but shamans appealed to the higher spirits to deal with evil spirits. The Soyot, who have various beliefs about hunting, believe that hunting certain animals is a cause of damnation. Hunting out of season, setting iron traps, and hunting the young of an animal were strictly forbidden. In particular, the idea that birds can communicate with the higher spirits due to their flight is the source of this belief. Basically, they have a three-layered conception of the universe as upper, middle and lower worlds, but unlike traditional beliefs, they are said to have a 33-layered conception of the universe in the upper world and a 3-layered conception of the universe in the lower world. In this article about the Soyot Turks, whose language and culture are in danger, comparative and phenomenological method is used.

Keywords: History of Religions, Soyots, Buryats, Ulugdag, Albystar.

GİRİŞ

Türk, büyük bir ulusun genel adıdır. Coğrafi olarak muazzam genişlikte bir bölgede yaşayan Türkler kendi içerisinde çeşitli boylara, oymaklara ve aşiretlere ayrılır. Kimi büyük kimi küçük bu alt grupların kendine özgü hikâyeleri, dilleri ve inanışları bulunur. Farklı topluluklarda bulunan özge dilsel unsurlar ve inanışlar Türklerin erken dönemine ilişkin veri sağlayacak birer hazine olarak değerlendirilir. Büyük toplulukların diğer topluluklarla kültürel entegrasyonu küçük topluluklara göre daha fazladır. Küçük topluluklar daha ziyade içe dönük olduklarından dolayı diğer topluluklarla fazla ilişki kurmamış ve mevcut kültürlerini muhafaza etmiştir. Bundan dolayı küçük toplulukların özel olarak incelenmesi, bir topluluğun kültürel veri kaynağını ortaya çıkarmada büyük öneme sahiptir. Türk ulusu bünyesinde bulunan Soyot Türkleri, günümüzde Rusya Federasyonu'nda yaşayan ve nüfuslarıyla dilleri yok olma tehlikesinde olan oldukça küçük bir topluluktur. Bu makalede Soyotların geleneksel inanışları mevcut veriler ışığında fenomenolojik olarak incelenmiş, yakın topluluklar ile ilişkileri neticesinde inanışlarında meydana gelen değişiklikler mukayese edilmiştir.

1. Soyotlar Hakkında Genel Bilgiler

Soyot Türkleri, Rusya Federasyonu'nun Sibiryaya bölgesinde bulunan Buryatya Özerk Cumhuriyeti'nde yaşamaktadır. Buryatya'nın kuzey bölgesinde yaşayan ve yerli halk kategorisinde değerlendirilen iki etnik topluluk vardır: Soyotlar ile Evenkler. Dilbilimcilere göre Soyot, *dağ sırtı* anlamına gelmektedir.¹ Bazı kaynaklar Tuvaların Soyon, Soyot veya Uryan-hay şeklinde anıldığını belirtmektedir.² Etnograflar, binlerce yıldır bu topraklarda yaşayan, Sayanların otokton bir etnosu olan Soyotlara *Urankhay-Soyot* demenin daha doğru olacağını iddia etmektedir.³ Soyotlar, Oka bölgesinin bayrağında da bulunan kar leoparını topluluklarının totemi ya da sembolü olarak görmektedir.⁴ Kendilerini *Soyit* şeklinde tanımlamaktadırlar. Soyotlar, kültürel ve coğrafi yakınlık bakımından komşu oldukları Buryatlar tarafından *Hoyod*, diğer komşuları Tofa Türkleri tarafından *Hāzūt* şeklinde adlandırılmaktadır. Günümüzde Dukha ve Urankhay-Uygurların yaşadığı Khövsgöl bölgesinden yaklaşık 350-400 yıl kadar önce Buryatya'nın Oka bölgesine göç ettikleri söylenmektedir. 1920'li yıllarda dillerini ve kültürlerini çok iyi bilen Soyotlara karşı Budist Lamalar ile Buryatların özellikle Soyot şamanlarına yaptığı müdahaleler, onları

¹ Norbu Ayuşeyev, "Soyoty Buryatii u dukhovnoy tsivilizatsii sayanidov Vnutrenney Azii", *Vestnik Buryatskogo gosudarstvennogo universiteta. Gumanitarnyye issledovaniya Vnutrenney Azii*, S.1, 2017, s. 86-87.

² Mihaly Hoppal, *Avrasya'da Şamanlar*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2021, s. 126.

³ N.G. Ayuşeyev, N.V. Abayev, "Etnokul'turnyye Traditsii Soyotov v Dukhovnoy Tsivilizatsii Sayanidov Vnutrenney Azii", *Sotsial'nyye i gumanitarnyye nauki*, C. 1, 2017, s. 19-20.

⁴ Ayuşeyev, *agm*, s. 90.

kendi kültürlerine yabancı hale getirmiştir.⁵ Soyotların ulusal özerklik isteğinin Sovyet politikalarına ve çıkarlarına uygun düşmemesi neticesinde Soyotların çoğu Buryat olarak kayıtlara geçirilmiş, liderleri ise kurşuna dizilmiştir. 1989 yılına kadar yazılı eserlerde Soyotlardan neredeyse hiç bahsedilmemiş ancak Sovyetler yıkıldıktan sonra çeşitli yazınsal ve kültürel canlandırma faaliyetlerine geçilebilmiştir.⁶

Tarihsel süreç boyunca Soyotların ekonomisi Ren geyiği yetiştiriciliğine dayanmıştır. Ren geyiklerinin et ve sütünden yararlanırken onları bir çeşit ulaşım aracı olarak da kullanan Soyotlar aynı zamanda bu hayvanların derilerinden ayakkabı ve giysi üretmişlerdir. 1960'lı yıllara kadar oldukça gelişmiş bir ekonomi olan Ren geyiği çobanlığı Sovyet yetkililer tarafından kâr elde etmeyen bir meslek olarak değerlendirilmiş ve Ren geyiği sürüleri kesilmiştir. Doğrudan ulaşamadıkları Ren geyiği sürülerini ise helikopterlerle katletmişler ve Soyot geleneksel ekonomisini yok etmişlerdir. 1990'lı yıllarda yalnızca 50-70 kadar Ren geyiği kalmıştır. Sovyetlerin yıkılmasından sonra 1994 yılından itibaren Tofalardan Sayan-Karagas cinsi Ren geyikleri satın alınarak tarihsel geçim kaynağı olan geleneksel Ren geyiği çobanlığı müessesesi yeniden canlandırılmaya çalışılmaktadır.⁷ Ren geyiği yetiştiriciliği konusunda Finliler özelinde İskandinavlar ile Soyotlar arasında çeşitli benzerlikler bulunduğundan ortak bir köken arayışına ilişkin tezler ortaya atılmaktadır.⁸

Türk dili açısından kuzeydoğu grubunun içerisinde tasnif edilen Soyot lehçesi, Tuva, Yakut, Hakas ve Şor lehçeleri ile ilişkili gösterilmiştir.⁹ Soyot diline ilişkin veriler, 1970 yılı itibarıyla Valentin Ivanoviç Rassadin tarafından bölgede yaşayan yaşlı Soyotlarla yapılan görüşmelerde toplanmıştır. Resmî dil olan Rusça ve Buryatya'da konuşulan Moğolca ile karşılaştırıldığında yok olmak üzere tehlikede olan¹⁰ Soyot dilini kurtarmak için Rassadin, 4500 kelime ile beraber Soyot gramerine ait bilgileri toplayıp UNESCO'ya bir rapor sunmuştur.¹¹ Rassadin'in çabaları neticesinde 2000 yılında Rus Hükümeti Soyotları küçük bir etnik grup olarak resmen tanımış, 2001 yılında Kiril temelli bir alfabe oluşturmuştur. 2003 yılında da Rassadin tarafından bir Soyot Dili Sözlüğü yayımlanmıştır.¹² Tehlike altındaki Türk dilleri içerisinde gösterilen Soyot dili, 2005 yılından itibaren ilköğretimde öğretilmeye başlanmıştır.¹³

2. Soyotların İnanışları

Türkiye'de yapılan çalışmaların çoğunluğunda şaman kelimesinin Tunguzcadan geldiği yönünde ortak bir kanaat görülmektedir. Ancak Günay ve Güngör'ün belirttiği üzere bu konu üzerinde farklı görüşler de bulunmaktadır. Tunguz şamanizminin Türkistan'daki şamanizme nispeten yeni bir oluşum olmasından dolayı Nemeth, Banzarov, Schott gibi araştırmacıların şaman sözcüğünün kam sözcüğünden Tunguz diline geçtiğini belirtmektedir.¹⁴ Soyotlar şaman için eski Türkçe döneminden beri kullanılan kham sözcüğünü kullanmaktadır.¹⁵ Türkçe olan kam kelimesinin ilk harfinin sızıcı olduğunu ve kh (hırıltılı h) şeklinde okunduğunu, Tunguz dilinde ise -k, -h ile -ş harflerinin yer değiştirdiğinin bilindiğini söyleyen Laufer'e göre şaman kelimesi Tunguzlara, Urankhay Soyotlardan geçmiştir.¹⁶

Soyot Türklerinin binicilik ve okçuluk yeteneklerinin olağanüstü olduğu belirtilmektedir.¹⁷ Soyotların tarihinde bu yetenekleri ile ilgili bir efsane bulunmaktadır. Buna göre Cengiz Han öldüğünde onun mezarını korumak üzere Subutay Bahadır'ın emriyle 1000 asker seçilir. Seçilen 1000 askerin 100 tanesi Soyot'tur. Seçilen 100 Soyot'un halen Soyotlar arasında yaşadığına ve Cengiz Han'ın mezarının da bu sebeple Soyot topraklarında olduğuna inanılır.¹⁸

Şaman olmak için çoğunlukla şaman bir ataya sahip olmak gereklidir. Bununla beraber bir kişi kaza ya da olağanüstü bir olay neticesinde de şaman olabilir. Buryatlarla birlikte Soyotlarda yüksek bir ağaçtan düşme veya yıldırım çarpması neticesinde şaman olunabileceği gibi bir inisiyasyon süreci sonunda da şaman olunabilir.¹⁹ Soyot

⁵ Bayarma Khabtagaeva, *Mongolic Elements in Tuvan*, Harrassowitz, Wiesbaden 2009, s. 15-16.

⁶ Ayuşeyev, Abayev, *agm*, s. 24.

⁷ Ayuşeyev, Abayev, *agm*, s. 23.

⁸ Berthold Laufer, "The Reindeer Once More", *American Anthropologist*, 22/2, 1920, s. 193.

⁹ Andrew L. Szczśniak, "A Brief Index of Indigenous Peoples and Languages of Asiatic Russia", *Anthropological Linguistics*, S. 5/6, 1963, s. 13, 18, 20, 21.

¹⁰ Valentin Rassadin, "Ob okinskih soyotah i ih yazıke. O probleme samoidentiçnosti u soyotov Buryatii", *Tsivilizatsionny vıbor i pograniç'e*, ed. Yan Keneviç, Instytut Badań Interdyscyplinarnych «Artes Liberales» Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2011, s. 250.

¹¹ Ayşe Şeyma Findik, "V. I. Rassadin, Kartimny Slovar' Soyotskogo Yazıka", *FŞM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, S. 17, s. 805-806.

¹² Khabtagaeva, *age*, s. 16.

¹³ Valentin Rassadin, "The Soyots and Their Language", *Tehlikedeki Türk Dilleri II B Örnek Çalışmalar*, ed. Süer Eker, Ülkü Çevik Şavk, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Ankara-Astana 2016, S. 3, s. 175-187.

¹⁴ Ünver Günay, Harun Güngör, *Türklerin Dini Tarihi: Başlangıçlarından Günümüze*, Berikan Yayınları, Kayseri 2015, s. 124-125.

¹⁵ Rassadin, "The Soyots and Their Language", S. 3, s. 175.

¹⁶ Berthold Laufer, "Origin of the Word Shaman", *American Anthropologist*, 19/3, 1917, s. 369-370.

¹⁷ Ferdinand Ossendowski, *Beasts, Men and Gods*, E.P. Dutton Company, New York 1924, s. 62.

¹⁸ Ayuşeyev, Abayev, *agm*, s. 20; Ayuşeyev, *agm*, s. 86-87.

¹⁹ William Freedman, "Mystical Initiation and Experience in 'Call It Sleep'", *Studies in American Jewish Literature 1975-1979*, S. 5/1, 1979, s. 31.

SOYOT TÜRKLERİNİN İNANIŞLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Türklerinde şaman hastalığı “*albistar*” adı verilen özel bir ad ile tanımlanır. Şaman olacak kişi, aklını kaçıırıp, değişik ve tuhaf sesler çıkarmak, evde bulunan bulaşıkları kırmak, taygada yalnız başına dolaşmak, kaslarında histerik seğirmeler görülmesi, üstünü başını yırtmak gibi ilginç şeyler yaşar. *Albistar* hastalığı genellikle genç yaşlarda ortaya çıksa da nadiren ileri yaşlarda da görülebilir. Erkeklerde görülme yaşı 20 ila 25 aralığındayken kızlarda 10 ila 15’li yaşlarda ortaya çıkar. *İştig irgek* adı verilen bir ruh şamanın bedenine girer ve şamanın yaşadığı hastalıklı hal sürekli devam eder. Tuva ve Soyot şamanlarında *düngür* adı verilen davul şamanın atı olarak görüldüğünden *İştig irgek*, şaman adayını bir at almaya ve *ala khuyak* adı verilen kıyafeti giydirerek şaman olma yönünde içinde bir istek uyandırmaya teşvik eder.²⁰ 2003 yılında Rassadin tarafından kaleme alınan sözlük incelendiğinde *ıştig* terimi için “içinde bir şey barındıran”;²¹ *istik* terimi içinse “miras, geride bırakılan iz”²² anlamı verilmiştir. *İrgek* terimi sözlükte bulunmamaktadır. Vajñštejn tarafından bu terimin bir harf hatası sonucu *irgek* yazıldığı, sözcüğün ise *irhek* olabileceği değerlendirilmektedir. *İrhek* terimi ise “erkek hayvan”²³ anlamında kullanılmaktadır. Geleneksel Türk inanışlarında şamanın yardımcı hayvanı bulunduğu, buna bazı topluluklarda ana hayvan dendiği bilinmektedir. Tarihsel bakiye göz önünde bulundurulduğunda *irhek* teriminin bir *ruh hayvanına* denk gelebileceği söylenebilir. Bu durumda *ıştig irhek* terimi için “içerisinde bir öz bulunduran ruh hayvanı”; *istik irhek* terimi içinse “mirası taşıyan ruh hayvanı” şeklinde bir yorum yapılabilir. Her iki durum değerlendirildiğinde “geçmişten gelen mirası taşıyan bir ruh hayvanı” şeklinde genel bir çıkarımda bulunmak mümkün görünmektedir.

Geleneksel Türk inanışlarını sürdüren topluluklarda şamanlar yüce ruhlarla iletişime geçmek için çeşitli enstrümanlar kullanılmaktadır. Genellikle davul ya da def bu enstrümanlar arasında öne çıkmaktadır. Ağız komusu olarak bilinen enstrüman da Türkistan coğrafyasında bir çeşit çağırıcı vazifesi görmektedir. Bunların yanında Moğol kökenli Buryatlar ile Altay ve Soyot Türklerinin şamanları, biri Yahudi arpına bir başkası Rus balalaykasına benzeyen enstrümanlar ayinler sırasında şamanlar tarafından kullanılmaktadır.²⁴ Bazı Soyot şamanları ayinler esnasında ellerinde üzeri kurdelelerle süslenmiş, çatalı bir asa bulundurmaktadır. Asa ile şamanlık yapanlar sol elleriyle asayı ortasından kavrarken asanın alt ucunu kalçalarına dayayarak destek almaktadır. Sağ elleriyle ise bir dizgini tutar gibi havayı yakalayarak bir hayvana biniş görüntüsünü ortaya çıkarmaktadır.²⁵

Ruhların bir kısmı dost ve yardımcı iken bir kısmı da düşman ve kötülük vericidir. Şamanlar düşman ruhların üstesinden gelmek için yüce ruhlardan ya da daha önce karşılaştıkları ve tanıdıkları ruhlardan yardım isterler. Yardımcı ruhlar çoğunlukla hayvan şeklinde görüldüğünden şamanlar bu ruhun etkisi altına girerler. Kıyafetlerini o hayvana benzetip, o hayvanın sesini taklit ederek ona dönüşürler.²⁶ Bu hayvan çoğunlukla ilgili topluluğun efsanevi ruh atasıdır. Geleneksel Türk inanışlarında *don değıştirme* olarak tanımlanan inanç ve ritüel ile benzerliği dikkat çekicidir.

Taklit edilen hayvanlar bazen binek hayvanlarıken bazen de yırtıcıdır. Şaman, enstrümanıya bu hayvan ruhunu çağırıp o enstrümanın içine onu hapseder. Bu sebeple Yakutlarda davula *şamanın atı* denir. Benzer bir inanış Soyotlarda da görülür. Soyotlar davula *khamu-at* (kamin atı) adını verir. Eğer davul geyik derisiyle yapılmışsa bu davula *şamanın karacası* denir. Yakut şaman anlatılarında bahsi geçen şaman atıyla yedi göğün gezilmesi, Karagas ve Soyotlarda şaman karacasıyla yedi göğün gezilmesi şeklinde çok benzer anlatılarla bezelidir.²⁷ Enstrümanlar aracılığıyla yapılan bu göksel gezinti *müzikal uçuş* olarak tanımlanmıştır. Tibetlerde de benzer bir inanışa rastlanır. Ancak Tibet inanışlarında rastlanan durum göksel değil yeraltı dünyası ile ilişkilidir. Tibetler şarkı söylemeyi *yılanın ruhunu yakalamak* şeklinde tanımlamış ve yeraltında yaşayan bir hayvanla ilişkilendirmiştir. Tibetlerden etkilenmiş Moğollarda da davulun tokmağı için *alaca yılan* ifadesi kullanılmaktadır.²⁸

Asya’da yaşayan toplulukların çoğunluğunda, özellikle şamanların göksel yolculuklarında sıklıkla büyülu uçuş sembollerine rastlanır. Mançu-Tunguz, Samoyed ve Altay şamanlarının başlıkları tüylerle süslenir. Mançu-Tunguzlarda şamanın tüyünü süslendiği kuşu taklit ettiği görülür. Özellikle Altaylar başta olmak üzere bazı halklar kıyafetlerini tamamen kuşa benzetmeye çalışır. Hitchcock, Soyotların kıyafetlerinin “kusursuz bir ornitofani”²⁹

²⁰ S.I. Vajñštejn, “The Tuvan (Soyot) Shaman’s Drum and the Ceremony of its ‘Enlivening’”, *Popular Beliefs and Folklore Tradition in Siberia*, ed. V. Diószegi, De Gruyter, Budapest 1968, s. 331.

²¹ V.İ. Rassadin, *Soyotsko-Buryatsko-Russkiy Slovar*, İzdatel’stvo oao “Respublikanskaya Tipografiya”, Ulan-ude 2003, s. 46.

²² Rassadin, *age*, s. 45.

²³ Rassadin, *age*, s. 46.

²⁴ Nora K. Chadwick, “Shamanism Among the Tatars of Central Asia”, *The Journal of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland*, S. 66, 1936, s. 86; Mircea Eliade, *Şamanizm*, çev. İsmet Birkan, İmge Kitabevi, Ankara 1999, s. 38.

²⁵ Penglin Wang, 王彭林, “The Power of Numbers in Shamanism A Patterned Explanation of Shaman Names in Inner Asia”, *Central Asiatic Journal*, S. 55/1, 2011, s. 111.

²⁶ Eliade, *age*, s. 120-121.

²⁷ Eliade, *age*, s. 204-205.

²⁸ Ter Ellingson-Waugh, “Musical Flight in Tibet”, *Asian Music*, S. 5/2, 1974, s. 9.

²⁹ Ornitofani ifadesi Eliade’nin kitabında “kuş-görünümü” şeklinde çevrilmiştir. Bkz. Eliade, *age*, s. 187. Ancak bu ifadenin tam olarak karşıladığını söylemek mümkün değildir. Ornitofani olarak nitelendirilen kuş, herhangi bir kuş şeklinde anlaşılmalıdır. Gök ile yer arasındaki bağlantıyı sağlayabilecek, kimi zaman kut, baht, devlet gibi göksel faydaları insanlara getirebilecek nitelikte özel bir kuş olduğu

olarak değerlendirilebileceğini söyler.³⁰ Teleüt, Altay, Minusinsk, Karagas ve Soyot şamanları kıyafetlerini bazen baykuşa benzetmeye çalışır. Soyot şamanlarının en çok benzemeye çalıştığı kuş ise kartaldır. Goldiler, Yakutlar, Dolganlar ve Tunguzların kıyafetleri de kuşa benzerken Yukagirlerin kostümlerinde kuş tüyleri bulunur. Bölge topluluklarının şamanlarının kıyafetleri ornitomorfik bir yapı göstermese bile bazen başlıklarını kuşa benzetirler. Akraba topluluklardan olan Moğolların kıyafetleri kuşa benzemese bile omuzlarında kanatları bulunduğu Moğol şamanı, kıyafetini giyer giymez kuşa dönüştüğünü hisseder.³¹ Roux, geleneksel Türk inanışlarında kuş tüylerinden yapılmış olan başlık süslemeleri ve kuş şekline benzeyecek şekilde giyinmeyi, kuşların dünyasına girebilmenin yolu olarak tanımlar.³² Türk tarihinde hüküm sürmüş kağan ve sultanların çizilen resimlerinde genellikle başlıklarda bir tüye rastlanır. Mevcut durumda hangi dinin mensubu olduğu fark etmeksizin başlığa kuş tüyü takma adetin geleneksel inanışların bir bakiyesi olduğu söylenebilir.

Soyot inançları en temelde toprağa olan saygıya dayalı dağ kültürüyle ilişkilidir. Yüce ruhani güç ile en kozmik ilişki kutsal dağ ile kurulur. Çeşitli kültürlerin dünyayı anlamlandırma çabaları göz önünde bulundurulduğunda dağlar evrenin merkezi olarak sembolize edilir. Soyotlar için özellikle Sayan dağları sadece ruhsal dinginliğin ve uyumun temsilcisi değil aynı zamanda emperyalist saldırılara karşı onların ve doğal yaşam alanlarının koruyucusu olarak görülür. Dağlar manevi bilincin muhafızları olmakla birlikte cennet ile dünya arasındaki köprüdür. Yüce ruhlarla yapılan dualar *Ahın Hadanuud* adı verilen ve dağlarda bulunan 13 kutsal yerde yapılır. Khövsgöl bölgesinde bulunan Rinçin-Lhumbe dağı Soyotlar için koruyucu dağ olarak kabul edilir. Soyotlar, Khövsgöl'den Oka bölgesine göç ettikten sonra yeni yerleşim yerinde bulunan dağlardan birine bu adı verip ritüellerini burada yapmaya başlamışlardır.³³ Khövsgöl'ün kendisi de Moğollar ve Soyotlar tarafından kutsal olarak kabul edilmiştir. Ossendowski bu kutsallığı bölgedeki volkanik faaliyetlerin devam etmesine ve bu faaliyetlerden dolayı görülen yüksek dalgalara yormuştur.³⁴

Soyotların dilini ve kültürünü zenginleştiren özellikle Türk Kağanlıkları döneminde Uygur yazısı olmuştur. Kadim dönemlerden beri geleneksel Türk inanışlarını yaşatan Soyotlar, Budizm'in topraklarına gelmesiyle her iki dini uyumlu bir senkronizasyon haline getirmiş, Tanrı inancının temelini Budist felsefesini oturtmuşlardır. Geleneksel inanışlarından beri taşıdıkları dağ kültü ve dağ ruhlarına tazim geleneğini asla terk etmemişlerdir. Soyotlar dağ kültürüne ilişkin ayinleri yöneten kişilere *hadaşa* adını vermişlerdir. Sayan dağlarının en yüksek zirvesi olan Munku-Saridak dağı kutsal kabul edilmiş, ayin ve bayramlar bu dağın çevresinde düzenlenmiştir. Soyotların en büyük bayramı olan *Ulugdag* bu dağda düzenlenir. Ulugdag sonbaharda düzenlenir ve bu bayramda çeşitli yarışmalar yapılır.³⁵ 2004 yılında Sorok Köyü'nün adı *Buren Han*'ı tazim için *Ulugdag* olarak adlandırılmış ve o yıldan itibaren kesintisiz olarak bayram kutlamaları bu yerde devam etmiştir.³⁶

Soyotlar tarafından her yıl Mayıs ayının başında geleneksel olarak kutlanan *Buren Khaanay Tahil* adı verilen bir başka bayram bulunmaktadır. Esasen bu bayram Munku-Saridak dağının iyisi *Buren Han*'a tazim göstermek için kutlanmaktadır. Yukarıda da bahsedildiği gibi Sayan dağlarının en yüksek noktası olan Munku-Saridak dağı Baykal, Khövsgöl ve Sayan coğrafyasının ana tapınma merkezi olarak kabul edilmektedir. Sibirya'nın Fuji'si olarak da anılan Munku-Saridak dağı yalnızca Soyotlar için değil bütün Sayan ve Altay toplulukları için kültürel ve tarihî anlamda önemli olduğundan *Buren Khaanay Tahil* bayramı bölge topluluklarının ruhani birleşmesine de aracılık etmektedir.³⁷ 2016 yılında ilk Soyot Budist Khambu-Lama Danzan Khaybzun Samayev -Rimpoçe- Bagşi tarafından organize edilen Ruhani Birleşme merasimi Munku-Saridak eteklerinde yapılmıştır. Ruhani Birleşme ritüeli, kişilerin karmalarını düzeltmek için atalarıyla irtibata geçtiği bir tören olarak tanımlanmıştır. Yine Samayev'in girişimiyle Sagaan Erkhoo (Beyaz İrkut) nehrinin dağ tarafına yakın kısmına bir ritüel kompleksi inşa ettirilmiştir. Türkistan ve Sibirya topluluklarının ortak mirası olarak görülen bu dağı doğal bir anıt olarak tanıtmış ve o dağın iyisi *Buren Han*'ın insanları koruyup kolladığını belirtmiştir. Munku-Saridak bölgesinde yaşayan insanların orada doğmuş olmaları sebebiyle şanslı olduklarını, manevi ve ahlaki açıdan *Buren Han*'ı onurlandırmanın doğal bir vazife olduğunu söylemiştir. 2 Mayıs 2016 tarihinde yapılan ayinin Munku-Saridak'ın kuzeyinde Sagaan Erkhoo bölgesinde bulunan Rus Budist tapınağında icra edileceği ve dua hizmetinin verileceğini belirtir bir ilan da yayımlamıştır.³⁸ Budizm inancına giren Moğol, Buryat ve Soyotlar, Budist dinî liderlerini

değerlendirilmektedir. Ayrıca bu kuşun temsil yeteneği olduğu ve yüce ruhlarla yapılan görüşmede bir çeşit aracı olduğu göz önünde bulundurulduğunda bu ifadeye "kutsal kuşun tecellisi" şeklinde bir anlam vermenin daha isabetli olacağı düşünülmektedir.

³⁰ John T. Hitchcock, "A Nepalese Shamanism and the Classic Inner Asian Tradition", *History of Religions*, S. 7/2, 1967, s. 151.

³¹ Anthony Parton, *Mikhail Fedorovich Larionov 1881-1964 A Study of The Chronology and Sources of His Art*, Newcastle University (Yayımlanmamış Doktora Tezi), 1985, s. 184-185.

³² Jean-Paul Roux, *Türklerin ve Moğolların Eski Dini*, çev. Aykut Kazancıgil, Kabcacı Yayınevi, İstanbul 2002, s. 57.

³³ Galina Sergeevna Handakova, "Religioznıye predstavleniya soyot –", *Arktičeskiy Mnogoyazyčnyy Portal* (blog) (Erişim 18 Aralık 2023).

³⁴ Ossendowski, *age*, s. 147.

³⁵ Ayuşeyev, *agm*, s. 88.

³⁶ Rassadin, *age*, s. 256. Bursa il sınırları içerisinde bulunan dağın adı Uludağ'dır. Dağın isimlendirmesinin ana yurttan gelen bir inanış neticesinde olduğunu söylemek mümkündür. Bugün çeşitli tarihlerde düzenlenen birtakım şenliklerden söz edilmekle birlikte ilk dönem itibarıyla Uludağ ve çevresinde gerçekleştirilen bir ritüelin olup olmadığı, varsa geleneksel inançlarla ilişkisinin belirlenmesi başlı başına bir araştırma konusu olarak değerlendirilebilir.

³⁷ Ayuşeyev, *agm*, s. 88.

³⁸ "Naşa Glavnaya Svyatnya", *Obşestvo, okagazeta.ru*

SOYOT TÜRKLERİNİN İNANIŞLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Burkhan Bakşı şeklinde dönüştürmüşlerdir.³⁹ İlk Soyot Budist rahibin isminin sonunda niteleme sözcüğü olarak “Bakşı” kullanılması oldukça ilginçtir. Bilindiği üzere bazı Türk topluluklarında kam/şaman için bakşı ifadesi kullanılmaktadır. Bir diğer ilginç nokta ise Budist inancına sahip olmasına rağmen atalarının binlerce yıldır kutsal kabul ettikleri dağ iyisine saygı göstermeye çalışmasıdır. Kendi inancını atalarının inancıyla birleştirmeye ve senkretik bir yapı ortaya çıkarmaya çabalamasına rağmen yeni dinini bir “*alt kültür*”, geleneksel inanışlarını ise bir “*üst kültür*” olarak devam ettirdiğini söylemek mümkündür.

Kutsal dağların eteklerinde *obo tahlilga* ve *hada hangay tahiha* adı verilen ritüeller gerçekleştirilir. *Obolar* dağların zirvesinde veya güney yamacında yer alır. Bahsedilen ritüel esnasında bir ateş yakılarak ateşe *arsa* denilen ardıç dallarıyla *sagaan edee* ve *edeenee deeje* olarak anılan beyaz renkli süttten yapılan yiyecekler ritüelin yapıldığı dağın ruhuna sunulur. Ritüeli yöneten şaman, ayın sırasında 13 kutsal yerin hepsinin adını anarak onlara seslenir.⁴⁰ Obo Hatik bölgesinde bulunan geçilmez dağın dibindeki ağaç dallarına mavi renkli ipek şallar, kıyafetlerden kesilmiş çaputlar, atların yelelerinden kesilmiş kıllar asılır. Ruhlara saygılarını sunmak ve geçit vermesini istemek için yerdeki taşların üzerine et parçaları veya tuz ve çay fincanları konur.⁴¹

Bütün kutsal dağların eteklerinde *murgel* adı verilen yalnız bir ağaç veya taş bulunur. Bu *murgellerin* saygı uyandıran özel bir gücü olduğuna inanılır. Bir yolcu eğer *murgel*in yanından geçerse ona kırmızı, votka veya süt serpmek zorundadır. Yolcu eğer uzun bir yola çıkıyorsa *murgele zurmadaanan* adı verilen beyaz renkli bir kumaş bağlar. Ancak avcı ise bu ağaca kırmızı renkli bir kumaş bağlamak zorundadır.

Soyotların genellikle avcılık ile hayatlarını sürdürdükleri göz önünde bulundurulduğunda inanışları ile avcılık arasında bir ilişki bulunduğunu söylemek mümkündür. Onlara göre bazı hayvanlar insanları anlamak için özel güçlerle donatılmıştır. Özellikle yaban domuzları ve ayılarda bu yeteneğin gelişmiş olduğuna inandıkları için bu hayvanları avlayacaklarını söylemekten kaçınmışlardır. Avlanma esnasında doğanın yasalarını çiğnemeyecek şekilde birtakım yasaklar dinî kisve altına bürünmüştür. Nitekim mevsim dışında avlanmak, demir tuzak kurmak, herhangi bir hayvanın yavrusunu avlamak, bilinmeyen bir hayvanı vurmak ve kuş vurmak kesinlikle yasaktır. Kuş vurma yasağının sebebi, onların göklerde uçtuğundan yüce varlıklara yakın ya da onlarla iletişim halinde olabilecekleri düşüncesidir. Soyotlarda Turpan kuşu *burhanay şubuun*⁴² olarak kabul edildiğinden öldürülmesi kesinlikle yasaktır. *Hun şubuun* olarak anılan kuşular çiftler halinde yaşadıklarından dolayı biri ölürse diğeri beddua eder ya da öldüreni lanetler inancı bulunduğundan kuşuları öldürmek yasaktır. Buryat inanışlarına göre kuşular onların atalarıdır. Mitler, destanlar, şarkılar ve çeşitli halk bilimi envanterinde kuşular ile ilgili pek çok inanış bulunur. Özellikle beyaz kuşunun zenginlik, refah ve mutluluk getireceğine inanılır.⁴³

Soyot inanışlarında her şeyin bir ruhunun olduğu düşüncesi varlığını sürdürmektedir. Doğada bulunan her şey birbirine görünmez bir iplikle bağlıdır. Hayvanlara hürmetin bu bağ neticesinde ortaya çıkan bir çeşit akrabalık, dağlara saygının ise toprak anaya hürmetten kaynaklandığını söylemek mümkündür. Soyotlar ve Buryatlar arasında Lamaizm yayılmasına rağmen geleneksel inanışlarının korunduğu görülmektedir. Dağların çoğunluğunun adı Buryatça olmasına rağmen Soyot şamanları bu dağlara kendi dillerindeki karşılığı yerine Buryatça adlarıyla seslenmektedir.⁴⁴

İlk Soyot Khamba-Lama Samayev’in liderliğinde Soyot kültürünü korumak ve yaşatmak için Budistler, Tengriciler, etnologlar, oryantalistler, ekologlar, sosyologlar gibi bilim adamlarından oluşmuş bir topluluk kurulmuştur. *Akhalar Hareketi (Движения Ахалар)* olarak faaliyetlerini sürdüren bu topluluk, Soyotların geleneksel yaşamları ile zanaatlarının sürdürülebilir ve gelecek nesillere aktarılabilir olması için çalışmaktadır.⁴⁵

Türk topluluklarının geleneksel dinî görüşleri değerlendirildiğinde üç katmanlı bir evren tasavvuru olduğu anlaşılmaktadır. Üst, orta ve alt dünyadan oluşan bu genel tasniften sonra bazı topluluklarda 3 katlı gökyüzü anlayışı olduğu görülmektedir. Hem gökyüzü için hem de tanrı için Tengri terimini kullanan Türklerde gökyüzü kutsalın tezahürü şeklinde anlaşılmaktadır.⁴⁶ Gökyüzünün katmanları bazen 7 iken bazen 9, 12, 16, 17 gibi farklı katmanlarla ifade edilmektedir. Moğollar ile Soyotlarda ise gökyüzü 33 katmandan oluşmaktadır. Altaylar arasında

³⁹ Wang, *agm*, s. 97.

⁴⁰ Handakova, *agm*.

⁴¹ Ossendowski, *age*, s. 73.

⁴² Tanrisal kuş. Buryat, Tibet, Tuva ve Hindistan’ın bazı bölgelerinde de kutsal olarak kabul edilen bu kuşun etini yemek yasaktır. “Khara yolo shubuun Buryaad orondo ba Über Baigalai khizaarta uurkhaıldag bolobo”, *Buryad Ünen*.

⁴³ L.D. Daşiyeva, “Kul’t Lebedya v Traditsionnoy Kul’ture Buryat”, *Mejdunarodny naučno-issledovatel’skiy jurnal*, Vıpusk 12, 2021, s. 97.

⁴⁴ Handakova, *agm*.

⁴⁵ Ayuşeyev, *agm*, s. 91.

⁴⁶ Dumuş Arık, “Eski Türklerde Gök-Tann”, *Kökler Yay Çeken Kavimlerin Şafağı Dil, Arkeoloji, Tarih, Antropoloji ve Etnografya Işığında Altay Halklarının Kökeni*, thk. Sergen Çirkin, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2021, C. 3, s. 286.

da 33 cennet anlayışının bulunduğu yazılmaktadır.⁴⁷ Karagas, Kırgız ve Soyotlarda gökyüzü gibi yeraltının da katmanlı olduğu ve yeraltında üç katman bulunduğu görüşü bulunmaktadır.⁴⁸

SONUÇ

Soyot Türkleri, Rusya Federasyonu'nun Buryatya Özerk Cumhuriyeti'nde yaşayan oldukça küçük bir gruptur. Sovyetler döneminde Buryat nüfusu içerisinde görülerek yok sayılıp asimile edilmeye çalışılmışlardır. Sovyetlerin yıkılmasından yaklaşık 10 yıl sonra varlıkları kabul edilmiş ve ayrı bir topluluk olarak görülmüşlerdir. Soyotların ayrı bir etnos olarak kabul edilmeleri başlı başına bir olay olarak değerlendirilebilir. Bunun yanında, Soyotlara özgü toprağa dayalı dağ kültürü, avcılık, ruh, bayram, evren görüşü gibi inanışların günümüze aktarılması ayrıca önem arz eder. Şaman hastalığı için *albistar*, ruh hayvanı için *istig irhek*, yüce ruh için *Buren Han* gibi terimlerin varlığı Soyotların geleneksel inanışlarına ilişkin kıymetli veriler olarak ele alınabilir. Soyotlar arasında devam eden bu inanışlar göz önüne alındığında inançların her türlü baskıya rağmen tarih aşan bir yönünün olduğunu söylemek mümkündür. Bazı inanışlar olduğu gibi aktarılırken bazı inanışlar farklı bir dinin inanç ve anlayışı ile bütünleşip eklektik bir hale gelebilmektedir. Budizm'in Soyotlar arasında yayılmasıyla ortaya çıkan eklektik inanışlar bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

KAYNAKÇA

ARIK, Durmuş, "Eski Türklerde Gök-Tanrı", *Kökler Yay Çeken Kavimlerin Şafağı Dil, Arkeoloji, Tarih, Antropoloji ve Etnografya Işığında Altay Halklarının Kökeni*, thk. Sergen Çirkin, İstanbul, Ötüken Neşriyat 2021. ss. 285-316.

AYUŞEYEV, N.G., ABAYEV, N.V., "Etnokul'turnyye Traditsii Soyotov V Dukhovnoy Tsivilizatsii Sayanidov Vnutrenney Azii", *Sotsial'nyye i gumanitarnyye nauki*, C. 1, 2017, ss. 86-92.

AYUŞEYEV, Norbu, "Soyoty Buryatii v dukhovnoy tsivilizatsii sayanidov Vnutrenney Azii", *Vestnik Buryatskogo gosudarstvennogo universiteta. Gumanitarnyye issledovaniya Vnutrenney Azii*, 1, 2017, ss. 86-92.

CHADWICK, Nora K., "Shamanism Among the Tatars of Central Asia", *The Journal of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland*, C. 66, 1936, ss. 75-112.

DAŞİYEVA, L.D., "Kul't Lebedya v Traditsionnoy Kul'ture Buryat", *Mejdunarodny naučno-issledovatel'skiy jurnal Vıpusk*, 12, 2021, ss. 97-100.

ELİADE, Mircea, *Şamanizm*, çev. İsmet Birkan, İmge Kitabevi, Ankara 1999.

ELLİNGSON, Waugh, Ter. "Musical Flight in Tibet", *Asian Musi*, 5/2, 1974, ss. 3-44.

FINDIK, Ayşe Şeyma, "V. I. Rassadin, Kartınnıy Slovar' Soyotskogo Yazıka", *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, S. 17, 2021, ss. 805-808.

FREEDMAN, William, "Mystical Initiation and Experience in 'Call It Sleep'", *Studies in American Jewish Literature (1975-1979)*, 5/1, 1979, ss. 27-37.

GÜNAY, Ünver, Harun Güngör, *Türklerin Dini Tarihi: Başlangıçlarından Günümüze*, Berikan Yayınları, Kayseri 2015.

HANDAKOVA, Galina Sergeevna, "Religioznye predstavleniya soyot –", *Arktičeskiy Mnogoyazychnıy Portal*, Erişim 18 Aralık 2023. <http://arctic-megapedia.com/blog/2020/12/01/религиозные-представления-сойот/>

HARVA, Uno, *Altay Panteonu: Mitler, Ritüeller, İnançlar ve Tanrılar*, çev. Ömer Suveren, Doğu Kütüphanesi, İstanbul 2015.

HITCHCOCK, John T, "A Nepalese Shamanism and the Classic Inner Asian Tradition", *History of Religions*, 7/2, 1967, ss. 149-158.

HOPPAL, Mihaly, *Avrasya'da Şamanlar*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2021.

⁴⁷ Lisha Li, "The Symbolization Process of the Shamanic Drums Used by the Manchus and Other Peoples in North Asia", *Yearbook for Traditional Music*, 24, 1992, s. 71.

⁴⁸ Uno Harva, *Altay Panteonu: Mitler, Ritüeller, İnançlar ve Tanrılar*, çev. Ömer Suveren, Doğu Kütüphanesi, İstanbul 2015, s. 42-43.

SOYOT TÜRKLERİNİN İNANIŞLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

KHABTAGAEVA, Bayarma, *Mongolic Elements in Tuvan*, Harrassowitz, Wiesbaden 2009.

LAUFER, Berthold, “Origin of the Word Shaman”, *American Anthropologist*, 19/3, 1917, ss. 361-371.

LAUFER, Berthold, “The Reindeer Once More”, *American Anthropologist*, 22/2, 1920, ss. 192-197.

LÍ, Lisha, “The Symbolization Process of the Shamanic Drums Used by the Manchus and Other Peoples in North Asia”, *Yearbook for Traditional Music*, C. 24, 1992, ss. 52-80.

OSSENDOWSKÍ, Ferdinand, *Beasts, Men and Gods*, E.P. Dutton Company, New York 1924.

PARTON, Anthony, *Mikhail Fedorovich Larionov 1881-1964 A Study of The Chronology and Sources of His Art*, Newcastle University (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Newcastle 1985.

RASSADİN, Valentin, “Ob okinskih soyotah i ih yazıke. O probleme samoidentiçnosti u soyotov Buryatii”, *Tsivilizatsionnyy vıbor i pograniç’e*, ed. Yan Keneviç, Instytut Badań Interdyscyplinarnych «Artes Liberales» Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2011.

RASSADİN, Valentin, “The Soyots and Their Language”, *Tehlikedeki Türk Dilleri II B Örnek Çalışmalar*, ed. Süer Eker, Ülkü Çevik Şavk, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Ankara-Astana 2016, ss. 173-187.

RASSADİN, V.İ., *Soyotsko-Buryatsko-Russkiy Slovar’*, İzdatel’stvo oao “Respublikanskaya Tipografiya”, Ulan-ude 2003.

ROUX, Jean-Paul, *Türklerin ve Moğolların Eski Dini*, çev. Aykut Kazancıgil, Kabalcı Yayınevi İstanbul 2002.

SZCZŚNIAK, Andrew L., “A Brief Index of Indigenous Peoples and Languages of Asiatic Russia”, *Anthropological Linguistics*, 5/6, 1963, ss. 1-29.

VAJNŠTEJN, S.I., “The Tuvan (Soyot) Shaman’s Drum and the Ceremony of its ‘Enlivening’”, *Popular Beliefs and Folklore Tradition in Siberia*, ed. V. Diószegi, De Gruyter, Budapest 1968, ss. 331-338.

WANG, Penglin, 王彭林, “The Power of Numbers in Shamanism A Patterned Explanation of Shaman Names in Inner Asia”, *Central Asiatic Journal*, 55/1, 2011, ss. 91-127.

BURYAD ÜNEN, “Khara yolo shubuun Buryaad orondo ba Über Baigalai khizaarta uurkhayldag bolobo”, Erişim 19 Aralık 2023. <https://burunen.ru/bur/news/society/98286-khara-yelo-shubuun-buryaad-orondo-ba-ber-baygalay-khizaarta-uurkhayldag-bolobo/>

okagazeta.ru. “Naşa Glavnaya Svyatınya”. Obşestvo. 22 Nisan 2016. Erişim 25 Aralık 2023. <https://okagazeta.ru/news/media/2016/4/25/nasha-glavnaya-svyatyinya/>

EKLER:

Soyot Türklerinin sembolü "Kar Leoparı"
Kaynak: <https://geraldika.ru/s/9404> Erişim Tarihi: 16.07.2024

 GTTAD	
Makale Bilgileri:	
Etik Kurul Kararı:	<i>Etik Kurul Kararından muaftır.</i>
Katılımcı Rızası:	<i>Katılımcı yoktur.</i>
Mali Destek:	<i>Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.</i>
Çıkar Çatışması:	<i>Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.</i>
Telif Hakları:	<i>Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır.</i>
Article Information:	
Ethics Committee Approval:	<i>It is exempt from the Ethics Committee Approval</i>
Informed Consent:	<i>No participants.</i>
Financial Support:	<i>The study received no financial support from any institution or project.</i>
Conflict of Interest:	<i>No conflict of interest.</i>
Copyrights:	<i>The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study.</i>

